

Nasjonalt råd for tobakksforebygging

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

18. januar 2016

Høringssvar om Implementering av tobakksproduktdirektivet (2014/40/EU) Forslag til endringer i tobakkskadeloven (TSL)

Nasjonalt råd for tobakksforebygging er et fagråd for Helsedirektoratet. Rådet består av 10 medlemmer oppnevnt i kraft av sin tobakksfaglige kompetanse eller relaterte problemstillinger. Rådet representerer samlet sett en bred faglig kompetanse på området, inkludert skadevirkninger/-reduksjon, epidemiologi, atferdsendring, pedagogikk, produkt, jus og internasjonale perspektiv. Rådet har både forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap.

Ingen rådsmedlemmer har oppgitt bindinger til tobakksindustrien.

1. FORSLAG TIL REGULERING AV ELEKTRONISKE SIGARETTER (E-SIGARETTER)

a) Fortsatt forbud eller skal salg av e-sigaretter med nikotin tillates?

Rådets flertall (8 medlemmer) anbefaler følgende:

- Flertallet mener at en oppheving av forbudet er i strid med det overordnede mål om å oppnå et tobakksfritt Norge og anbefaler derfor et fortsatt forbud mot salg av e-sigaretter.
- Flertallet anbefaler en evaluering om 5-10 år for å fastslå forbruk av alle typer tobakksprodukter blant barn og ungdom i Norge, med en sammenligning med europeiske land hvor e-sigaretter med nikotin selges.

Faglig begrunnelse:

- All type tobakk og nikotin, deriblant e-sigaretter, medfører helseskade.
- Det kan ta mer enn 50 år før det reelle omfanget av helseskade ved bruk av e-sigaretter er tilstrekkelig kjent, jfr røyking/risiko for nye sykdommer som stadig påvises.
- Bruk av all type tobakk og nikotin kan skape nikotinavhengighet.
- Tillatt salg av e-sigaretter vil øke aksepten for bruk av disse produktene i befolkningen og være i strid med målet om et tobakksfritt Norge.
- I land med lovlig salg av e-sigaretter med nikotin er en stor og økende andel av e-sigaretbrukere unge mennesker, i tillegg til røykere som bruker både e-sigaretter og vanlige sigaretter.

- Nye tall fra bl. a USA og Polen (2015-16) viser at mange, i noen studier flertallet, av unge e-sigarettbrukere aldri har røykt tradisjonelle sigaretter.
- Nyere studier fra land der e-sigaretter er i lovlig salg, har vist at tenåringer som bruker e-sigaretter, har en større sannsynlighet for å starte og røyke vanlige sigaretter enn de som ikke hadde brukt e-sigaretter.
- Bruk av e-sigaretter blant ungdom øker risiko og sannsynlighet for bruk av e-sigaretter blant kvinner som blir eller er gravide, med toksisitet for det ufødte barnet.
- Blant barn og unge i Norge er det normale å være en ikke-røyker. Oppheving av forbudet mot e-sigaretter kan komme til å endre dette.
- Oppheving av forbudet vil svekke de positive virkningene av 40 år med tobakksforebygging blant barn og unge ved at bruk av sigaretter blir re-normalisert.
- Departementet frarådes å bidra til salg av nye tobakks- og nikotinprodukter som tjener tobakksindustrien, en industri som ønsker at forbudet mot salg av e-sigaretter skal oppheves.
- Flere nyere populasjonsbaserte studier viser holdepunkt for mindre røykeslutt blant e-sigarettbrukere.
- Flere nyere studier viser økt dobbeltbruk. Det er ikke kjent om det er en additiv eller multiplikativ (jfr. røyking og radon) skadeeffekt ved dobbeltbruk.
- Det finnes per i dag ulike nikotinprodukter i salg for erstatning av vanlige sigaretter ved røykeslutt. Det er ikke dokumentert at e-sigaretter har effekt på røykeslutt eller reduksjon av tobakksrøyking utover de produkter som er tilgjengelige i dag.
- Et viktig forvaltningsprinsipp i Norge innen folkehelse er "føre-var" prinsippet.
- Basert på publisert kunnskap per januar 2016 er det etter flertallet av rådets medlemmer tilstrekkelig grunnlag for å legge føre-var prinsippet til grunn slik at forbudet mot salg av e-sigaretter opprettholdes.
- Et forbud vil trolig føre til færre tapte kvalitetsjusterte leveår i den norske befolkningen.

I et *folkehelseperspektiv* må salg eller fortsatt forbud mot salg av e-sigaretter balansere to hovedhensyn;

- skadereduksjon hos etablerte røykere

må veies opp mot helseskader som følge av

- økt bruk av e-sigaretter blant barn og ungdom
- økt bruk av e-sigaretter blant gravide
- røykere som ellers ville ha sluttet, men som fortsetter som dobbeltbrukere
- aldri-røykere som starter med e-sigaretter
- e-sigarett brukere som går over til tradisjonell røyk .

Mindretallet (to medlemmer) støtter departementet i at salg av nikotinholdige e-sigaretter bør tillates.

Mindretallet er ellers delt i begrunnelsen:

Den ene i mindretall legger vekt på at empirien viser at ikke-røykere:

- rapporterer svært lav bruk av e-sigaretter
- viser svært liten interesse for bruk av e-sigaretter
- at reservoaret der en eventuell gateway-mekanisme kan være virksom er svært lite
- at majoriteten av ikke-røykende ungdom som begynner med e-sigaretter anvender nikotinfrie produkter
- at følgeskadene for ikke-røykende ungdom som begynner med e-sigaretter etter all sannsynlighet vil være meget moderate.

Videre legger dette rådsmedlemmet vekt på at empirien tyder på at det for røykere:

- er en meget høy interesse for bruk av e-sigaretter
- at reservoaret av potensielle 'byttere' er unikt i tobakkshistorisk sammenheng
- at en overgang vil medføre redusert risiko for en rekke tobakksrelaterte sykdommer
- at dobbeltbruk er omtrent som ved andre nikotinalternativer
- at dobbeltbruk ser ut til å være et transient fenomen der endepunktet er tobakksfrihet/eksklusiv bruk av damp
- at dobbeltbruk medfører vesentlig reduksjon i røykeintensitet.

Dette mindretallet mener vi har en situasjon der vi har et stort reservoar av potensielle 'byttere' – med påfølgende enorm helsegevinst, og lite reservoar av potensielle ikke-røykere som vil begynne med nikotinholdige e-sigaretter. Ut fra dagens kunnskap ser det ut til at sistnevnte gruppe vil kunne risikere små følgeskader fra dampen i forhold til det å være total abstinert eller inhalere nikotinfrie e-sigaretter (som selges fritt i dag).

Det andre rådsmedlemmet i mindretall legger vekt på at tillatt salg av e-sigaretter med nikotin kan bidra til utfasing av røyk raskere i Norge. Kunnskapsgrunnlaget indikerer at e-sigaretter er vesentlig mindre helseskadelig enn tobakksrøyk, og det vil være positivt for folkehelsen hvis etablerte røykere som ikke klarer å slutte på andre måter, eller som ikke ønsker å slutte, erstatter røyken helt med e-sigaretter. For å legge til rette for en slik overgang bør salg av e-sigaretter med nikotin kombineres med en konkret plan for utfasing av røyk i Norge. I tillegg må e-sigaretter omfattes av dagens røykeforbud og oppstillingsforbud for å forebygge at barn og unge begynner med e-sigaretter.

b) Dersom e-sigaretter med nikotin tillates for salg: Hvordan bør reguleringen være?

Oppstillingsforbud

Flertallet i Rådet (9 medlemmer) mener at e-sigaretter med nikotin må omfattes av oppstillingsforbudet i tobakkskadeloven, slik det er i dag for e-sigaretter uten nikotin.

Begrunnelse:

- For å hindre at e-sigaretter normaliseres og virker fristende særlig på barn og unge. Det synes ikke fornuftig å synliggjøre et nytt helseskadelig produkt som unge kan bli fristet av.
- Røykere som ønsker å bruke e-sigaretter for å slutte å røyke, har andre muligheter til å skaffe seg informasjon om de ulike produktene.
- Myndighetene må, av hensyn til barn og unge, finne andre måter enn butikkhyller til å informere røykere om e-sigaretter.

Mindretallet på en person mener at unntak fra oppstillingsforbudet vil tilføre e-sigarettene konkurransefortrinn i forhold til tobakk. Synlig utstilling av e-sigaretter vil kunne forsterke den allerede store interessen for bruk av e-sigaretter blant røykere. Reservoaret av potensielle 'byttere' er i nikotinproduktsammenheng sjeldent stort. Mindretallet mener at e-sigaretter skiller seg fra legemidler ved at de også appellerer til røykere som ikke har planer om å slutte å røyke. Dette segmentet utgjør den store majoriteten av røykere og et produktbytte blant disse vil bety mye i folkehelsesammenheng. E-sigaretter har potensial for å frambringe tilfeldige og impulsive sluttforsøk hos røykere som i utgangspunktet ikke er innstilt på å slutte. Eksponering for utstillinger av e-sigaretter kan stimulere til ikke-planlagt produktbytte.

Forbud mot damping ("passiv damping")

Flertallet (9 medlemmer) mener at damping av e-sigaretter må omfattes av dagens røykeforbud.

Begrunnelse:

- Det viktig å hindre damping på caféer, offentlig transport, skoler, barnehager osv. for å hindre at e-sigaretter normaliseres og virker fristende særlig på barn og unge.
- Det vil kunne støtte den alminnelige rettsfølelsen om ikke myndighetene beskytter befolkningen mot passiv damping og dermed lære av «røykehistorikken».
- Mange er bekymret for og usikre på helserisikoen ved passiv-damping.
- Også i e-sigaretter er det påvist økt forurensning av luften av blant annet små partikler og kreftfremkallende stoffer. Passiv damping vil derfor være til sjenanse og kan gi helseplager hos særlig utsatte grupper, f.eks. personer med lungesykdom. En mulig skadelig helseeffekt for den generelle befolkningen er ikke tilstrekkelig kjent, derfor bør 'føre-var' prinsippet gjelde også her.

Mindretallet bestående av ett rådsmedlem har ikke tatt stilling til spørsmålet om e-sigaretter bør omfattes av dagens røykeforbud, men poengterer at etter dette medlemmets syn, så må legitimeringsgrunnlaget søkes opp i andre forhold enn nikotineksposering.

Bruksanvisning på norsk

Rådet anbefaler at bruksanvisningen skrives på norsk (som et minimum) slik at flest mulig settes i stand til å forstå bruksanvisningen uavhengig av språkkunnskap.

Forbud mot forbrukertesting

Rådet anbefaler et forbud mot forbrukertesting.

Systematisk overvåkning

Rådet oppfordrer departementet til, uavhengig av om forbudet oppheves eller ikke, å beordre en systematisk overvåking av både det nåværende og det framtidige bruksmønsteret for e-sigaretter (aldersgrupper, dobbeltbruk, overgang til tradisjonelle sigaretter, bruk hos aldri røykere, vellykket overgang fra tradisjonelle til e-sigaretter, andel av disse som også slutter med e-sigaretter, andel med tilbakefall til bare tradisjonelle sigaretter). Dette bør fortrinnsvis gjøres i oppfølgingsundersøkelser slik at vi kan få kunnskap om skifte mellom de ulike produktene.

Begrunnelse:

- E-sigaretter er et relativt nytt produkt hvor individuelle endringer i bruksmønster til dagens brukere er lite kjent.
- Salg vil bli tillatt i EU i 2016.
- Salg kan fortsatt være forbudt eller salg kan bli tillatt i Norge. Ved begge scenarioer trenger vi kunnskap om utviklingen slik at vedtak kan omgjøres hvis vedtaket ikke har den forventede effekt i forhold til utvikling i våre naboland.

Forbud mot karakteristisk smak som særlig appellerer til barn og unge

Rådet anbefaler at karakteristisk smak som særlig appellerer til barn og unge, forbys i e-sigaretter.

2. FORSLAG OM FORBUD MOT TILSETNINGSTOFFER OG KARAKTERISTISK SMAK – SÆRLIG OM SNUS

Rådet støtter forslaget om at direktivets artikkel 7 tas inn i form av en egen forbudsbestemmelse i tobakkskadeloven, inkludert en forskriftshjemmel, for at departementet kan gi bestemmelser om forbudets nærmere innhold. Rådet understreker at det er viktig at forskriftshjemmelen utformes slik at departementet kan utvide forbudsbestemmelsen til å omfatte andre tobakksprodukter enn sigaretter og rulletobakk hvis «*there is a substantial change of circumstances*» jf. tobakksdirektivets artikkel 7 pkt. 12 og artikkel 24.

Rådet støtter videre forslaget om at tilsetningsstoffer som er omtalt i tobakksdirektivets artikkel 7 nr. 6 bokstav a, b, c og e også gjelder for snus.

Rådet mener imidlertid at karakteristisk smak som særlig appellerer til barn og unge, må forbys i snus.

For det første vil det være mer i tråd med formålet i tobakkskadeloven om snus også omfattes av et forbud mot karakteristisk smak. Formålet i tobakkskadeloven er bl.a. «å forebygge at barn og unge begynner å bruke tobakksvarer» jf. §1. Tobakkskadeloven skiller ikke mellom røyk, rulletobakk og snus.

Av retningslinjene til tobakkskonvensjonens artikkel 9 og 10 går det frem at formålet med å regulere smakstilsetninger i tobakksprodukter er «*reducing the attractiveness of tobacco products. Tobacco products are commonly made to be attractive in order to encourage their use. From the perspective of public health, there is no justification for permitting the use of ingredients, such as flavouring agents, which help make tobacco products attractive.*»

Rådet mener at å forby smakstilsetninger i snus vil være et egnet tiltak i arbeidet med å forebygge tobakksbruk blant barn og unge i Norge. Som departementet selv skriver i høringen viser en undersøkelse fra Opinion utført på oppdrag fra Helsedirektoratet sommeren 2015, at det primært er kvinner (alle aldre) og unge menn som bruker smaksatt snus.

Staten har et særlig ansvar for å forebygge at gravide bruker snus etter barne-konvensjonen, for å hindre uønskede svangerskapsutfall og utviklingsforstyrrelser i fosteret og barnet. I følge Folkehelseinstituttets rapport fra 2014 om «Helserisiko ved bruk av snus», er bruk av snus i svangerskapet forbundet med redusert fødselsvekt, økt risiko for prematur fødsel og dødfødsel. Det kommer frem at det ikke kan utelukkes at snus også vil kunne forstyrre fosterutviklingen på kritiske punkter. Til tross for at helseskader er mindre kartlagt av snusbruk hos gravide kvinner er det påvist økt risiko for prematur fødsel, dødfødsel og redusert vekt hos det nyfødte barnet. I dyrestudier er det ist at nikotin gitt til gravide mus skader utvikling av lungevevet hos fostrene.

Den sterkt økende snusbruken blant unge kvinner øker risikoen for at flere gravide vil bruke snus i årene som kommer. Rådet oppfordrer myndighetene til å forby smakstilsetninger i snus for å ivareta barnets rett til liv og helse.

Smaksatt snus reguleres i utgangspunktet ikke av tobakksdirektivet på grunn av det generelle forbudet mot snus i EU. Det kommer imidlertid tydelig frem av tobakks-direktivet at smaksatt snus forventes regulert hvis det:

«sker en væsentlig ændring i forholdene med hensyn til salgsvolumen eller forbrugermønstrene blandt de unge», se fortalen pkt. (19) og artikkel 7, pkt 12.

I Norge viser tall fra SSB en sterk økning i mengde snus på markedet, ca. 3 ganger fra 2004 til 2013 og 4,75 ganger i hele perioden 2000–2013. I tillegg til de oppgitte tallene innføres det trolig en god del snus via grensehandel, noe som ikke synliggjøres i tallmaterialet fra SSB. Snusbruken er særlig stor i aldergruppen 16–24 år. Økningen i snusbruk har skjedd over de siste 20 årene for menn og de siste 10 årene for kvinner. Økningen i bruk av snus har vært størst i de yngste aldersgruppene både blant menn og kvinner, og har inntruffet parallelt med en tilsvarende nedgang i andel røykere. Hvor mye av denne endringen i tobakkspreferanser som kan tilskrives utvidelsen i smaksvariasjoner i snus er vanskelig å anslå. På den ene siden vil smakstilsetningen i snus kunne fasilitere en skadereduserende overgang fra tobakks-

røyking til snus. Rådet er imidlertid mer opptatt av at smakstilsatt snus også kan bidra til et fristelsestrykk overfor ikke-røykere.

På bakgrunn av de vesentlige endringer som har skjedd i salgsvolum og forbruker-mønster blant de unge de siste 10-20 årene, mener Rådet at det vil være mest i tråd med tobakksdirektivet om norske myndigheter forbyr karakteristisk smak i snus som særlig appellerer til barn og unge.

Rådet støtter Helsedirektoratet i at det bør utredes nærmere hva som vil være beste prosedyre for å forby karakteristisk smak i snus. En mulighet vil være å oppnevne et uavhengig rådgivende panel som norske myndigheter kan konsultere før et forbud av en karakteristisk smak som særlig appellerer til barn og unge, vedtas.

Norske myndigheter må foreta en selvstendig vurdering i tillegg til vurderingene som vil komme i den offentlige utredningen fra Sverige. Siden Norge ikke produserer snus selv, betyr dette at Norge og Sverige kan ha avvikende interesser, noe som norske myndigheter må være bevisst og ikke la gå utover barn og unge i Norge.

Rådet anbefaler at karakteristisk smak som særlig appellerer til barn og unge, tilsvarende forbys i e-sigaretter med nikotin dersom salg av disse tillates.

3. ENDRINGER I BESTEMMELSENE OM HELSEADVARSLER PÅ PAKNINGEN

Rådet anbefaler departementets forslag til generell helseadvarsel "*Røyking dreper – slutt i dag*" på all røyketobakk.

4. NYE TOBAKKSPRODUKTER

Et fortsatt forbud mot å markedsføre nye tobakksprodukter i Norge er Rådets anbefaling, ettersom Norge har som overordnet mål å begrense tobakksbruken på vei mot et tobakksfritt samfunn. Rådet anbefaler departementet å utrede hvorvidt EØS-avtalen artikkel 13 og Tobakksdirektivet artikkel 24 nr. 3 kan begrunne et fortsatt forbud. Dersom dette ikke lar seg gjennomføre, støtter Rådet departementets forslag om å innføre en godkjenningsordning framfor en registrerings-ordning. Nye nikotinprodukter bør også innbefattes i en slik godkjenningsordning.

Det norske forbudet mot vannpipetobakk og nesetobakk bør videreføres, fordi det er nødvendig for å beskytte folkehelsen og basert på den særegne situasjonen i Norge jf. artikkel 24 nr. 3. Det er ingen tradisjon for bruk av disse former for tobakk i Norge, og helseskadene er dårlig kartlagt. 'Føre-var' prinsippet tilsier at vi bør begrense tilfanget av nye tobakksprodukter.

Vi foreslår at Helsedirektoratet får oppgaven som tilsynsmyndighet for nye tobakksprodukter, mens Legemiddelverket bør ha tilsynsmyndighet overfor nye nikotinprodukter.

5. REGULERING AV GRENSEKRYSSSENDE FJERNALG AV TOBAKKSVARER OG ELEKTRONISKE SIGARETTER TIL FORBRUKERE BASERT PÅ DIREKTIVETS KRAV.

Fagrådet at man innfører et forbud mot fjernsalg på tvers av landegrensene. Fjernsalg på tvers av landegrensene vil innebære et vanskeligere regelverk og mer byråkrati for å kunne overvåke at regelverket overholdes. Det vil være mer i tråd med regjeringens mål om å forenkle og redusere byråkratiet om myndighetene ikke åpner opp for grensekryssende fjernsalg. Dette hensynet bør veie tungt sett i lys av at det i dag er svært lite privatimport til Norge, og at det dermed ikke synes å være et behov for grensekryssende fjernsalg.

Dersom et slikt forbud mot fjernsalg på tvers av landegrenser ikke blir innført, anbefaler vi et registreringssystem, men vi vil påpeke at et slikt registreringssystem vil bli ressurskrevende.

6. URTEBASERTE RØYKEPRODUKTER

Rådet støtter departementets forslag til endringer i tobakkskadelovens § 6A-8 om merking av urtebaserte røykeprodukter, §6A-9 om rapportering av ingredienser i urtebaserte røykeprodukter samt at §38 utvides til å omfatte urtebaserte røykeprodukter.

7. FORSLAG OM Å TILLATE GODTERI FORMET SOM TOBAKK I BUTIKKHYLLENE OG SALG TIL MINDREÅRIGE

Rådet stiller seg svært negative og undrende til departementets forslag om å gjøre unntak i oppstillingsforbudet og kravet om 18 års aldersgrense for «næringsmidler formet som tobakk».

Tobakkskonvensjonen artikkel 16 nr. 1 bokstav c, oppfordrer partene til å forby salg av godteri utformet som tobakk som appellerer til mindreårige. Det er oppsiktsvekkende at departementet foreslår et unntak som er i strid med tobakkskonvensjonen, og som undergraver det langsiktige arbeidet norske myndigheter har gjort de siste 30 årene for å få på plass et stadig mer omfattende reklameforbud mot tobakk i Norge.

Formålet med et oppstillingsforbud er å begrense reklameeffekten av å ha slike varer synlig i butikkhyllene. Formålet med en 18 års aldersgrense er å hindre at barn og unge kjøper slike varer. Siktemålet med begge tiltakene er å bidra til redusert tobakksbruk og reduserte helseskader på sikt.

Tobakk kan ikke sammenlignes med noe annet produkt som selges i dagligvarehandelen. Røyk er svært avhengighetsskapende, og er dødelig når man bruker produktene nettopp på den måten produktet er ment å brukes. Barn lærer gjennom å leke. De vil bli fortrolige med røyk hvis de ser og leker med tyggegummi- eller sjokoladesigaretter. Godteri formet som røyk eller snus vil kunne få tobakk til å fremstå som noe harmløst for barn. Det er spesielt viktig for barn og unge å møte et helhetlig bilde av tobakk som noe som skader kroppen. Det er også grunnen til at tobakkskonvensjonen artikkel 16 nr. 1 bokstav c oppfordrer partene til å forby salg av godteri utformet som tobakk som appellerer til mindreårige.

Begrepet «næringsmidler» favner svært vidt. I næringsmiddeloggivningen forstås «næringsmidler» som enhver mat- eller drikkevare som er bestemt til å konsumeres av

mennesker. Det betyr at hvis unntaket blir vedtatt, så kan tobakksindustrien i prinsippet utforme enhver mat- eller drikkevare slik at det minner om tobakksprodukt.

Tobakkselskapene har felles interesser i å reklamere for tobakk uavhengig av det enkelte tobakksmerke, for å hindre en reduksjon i tobakksforbruket fremover. Hvis unntaket blir vedtatt, åpner det seg nærmest uante reklamemuligheter for tobakk rettet mot barn og unge, for tobakksindustrien. Det virker derfor i beste fall naivt når departementet viser til «lakrispiper» som et eksempel på varer som vil bli lovlig i butikkhyllene hvis lovforslaget blir vedtatt; lakrispiper ligner som de fleste vet, ikke veldig på en ekte tobakkspipe. Vi trenger imidlertid ikke å gå lenger enn til Danmark for å skjønne at lovforslaget også åpner opp for tyggegummi og sjokolade formet som ekte sigaretter, og hvor noen varianter også sender ut en røyksky, når man puster i den.

Rådet mener lovforslaget strider mot barnekonvensjonen art. 3 (barnets beste), art. 6 (retten til liv) og art. 24 (retten til helse). Det følger av barnekonvensjonen art. 3 at ved innføring av lovbestemmelser som berører barn, så skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Hvis departementet går videre med forslaget til Stortinget, ber Rådet departementet opplyse hvordan hensynet til barnets beste vurderes i denne saken jf. barnekonvensjonen art. 3.

Som en del av begrunnelsen skriver departementet at «*departementet ikke har inntrykk av at salget av slike varer er særlig omfattende i Norge*». Dette er et sirkelresonnement. Det er nærliggende å anta at grunnen til at salget av slike varer ikke er omfattende i Norge i dag, er fordi vi har et oppstillingsforbud og 18 års aldersgrense. Godteri formet som tobakk er dermed ikke en reklamemulighet for tobakksindustrien i Norge, slik det er i Danmark. At «*salg av slike varer ikke er særlig omfattende i Norge*» burde heller være et argument for å opprettholde oppstillingsforbudet og aldersgrense, fordi det indikerer at disse to tiltakene har ønsket effekt.

Departementets argument om at det «*uansett er andre tiltak som er viktigere i denne sammenheng*», medfører ikke riktighet. I rettssaken mellom Philip Morris og Norge i 2012 ble det grundig dokumentert at det er *summen* av ulike tiltak som har mest effekt for å få ned tobakksforbruket, fordi ulike tiltak påvirker ulike grupper mennesker. I den grad ulike tiltak kan erstatte hverandre er det derfor bare tiltak med nøyaktig samme effekt. Rådet, som samlet representerer en bred faglig kompetanse på området, kan ikke se at det er alternative tiltak som vil ha tilsvarende effekt som et oppstillingsforbud og 18 års aldersgrense for godteri formet som tobakk (annet enn totalforbud). Oppstillingsforbud og 18 års aldersgrense er derfor etter Rådets oppfatning et nødvendig tiltak for å forebygge tobakksbruk, særlig blant unge.

Med vennlig hilsen

Grethe S. Tell

På vegne av Nasjonalt råd for tobakksforebygging